

Zeitschrift Natur

JURNAL

CENTRUL PESHINDIREA MATHINCELORŢ NATŢRAJE III ESAKTE, ÎN TOATE KLASELE.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pediyeats

de

PROFESOR DOCTOR IULIU BARASH.

N° 31.

(Anul al doilea)

Български

August 15, 1857.

Konpindeea. Sapea. — Четъци са Киги. — Циенъ понларъ.

Sapea.

Artikola 2-lea.

În artikola 2-lea, amă zisă că ne lăgă acidă idro-klorică și gasă kloră, kare Kimia le-a găsită în sape, este și un alt element prețios, și metală anume Natrum; și kăzăm akămă dăne metode sape a găsi și achestă elementă.

Kindă țărniță vitriolă neste o soluție de sape, vedemă că în soluție se formează kristale, kare aș forme de stăni mici kă patră să șeaze kolduri, adică nă seamănă kă kristalul de sape. Ce felă de sape sîntă achemi stăni? Kimia știe akămă kă sîntă sapea nămită cea mirakuloasă a lui Glauber. (SalGlauberi) kare a deskoperit-o nainte dăoz ște de ani.

Noi esaminămă akămă achestă sape, o es-

puțemă kădzrei ne o tablă de fieră și atnă vedemă kă ea nă rămîne statonikă și neskimbată în fokă, și din kontra vedemă kă neste puțină, s'akopere k'o păbere ală și kristalele achestei ștri se desfăcă în păbere. Kindă kintărimă achestă kristale desfăkte în păbere și facemă o komparație între dîsele și kristalele de sape, atnă vedemă kă kristalele desfăkte kintăreskă mătă mai puțină de kîță mai nainte: De unde provine achesta? Kasza este, kă kristalele achesta konpindeăș mai nainte au invizibilă kare, fiindă esșse la o kădzră și desfăkindă-se în păbere, aș evaporată achestă apă, de așea kintăreskă akămă mai puțină.

Ла ачесте кристале де саре де Глаубер гъсимъ ши зпѣ алѣ феноменѣ крѣпосѣ, адекъ, кѣнд аместекъмѣ пълбере де кристале де сарѣ ин апъ, апа се инкълзеште; дѣн контра, ла десфачереа кристалелорѣ solide вѣ пълбере, пълбереа ачѣста де вѣне маѣ рече де кѣтѣ маѣ нѣинте! Де знде провинѣ ачѣста? Ачѣста провинѣ фииндѣ-кѣ ла касълѣ д'интиѣ, кѣндѣ се формелѣ дѣн ноѣ кристале solide, пѣн зрмаре легѣ апа, фъкѣндѣ-о дѣн матерѣ флѣидѣ о матерѣ solidѣ, атънчѣ корпѣлѣ сѣ инкълзеште; кѣчѣ прѣтѣинденѣа кѣндѣ д'зпѣ корпѣ флѣидѣ де вѣне зпѣ корпѣ solidѣ, корпѣлѣ се инкълзеште; дѣн контра, ла десфачереа кристалелорѣ, сѣ словоаде апа кѣре дѣн solidѣ че ера, де вѣне флѣидѣ; апоѣ орѣ-че корпѣ solidѣ че де вѣне флѣидѣ, саѣ орѣ-че флѣидѣ де вѣиндѣ разосѣ (авърѣ), сѣ рѣчеште. Аста есте ши касъа де че тѣрпѣмѣ вара апъ вѣн одъле ноастре ка сѣ рѣкорѣмѣ аерълѣ вѣнтр'инселе; кѣчѣ ачѣастъ апъ еванорѣндѣ-се (скѣмѣндѣ-се вѣн аерѣ), вѣнгрѣ мълѣтѣ кълдърѣ ши аерълѣ се рѣчеште. Тоѣ д'ачѣсте касъѣ, кѣндѣ тонѣмѣ варълѣ неслѣнсѣ вѣн апъ, апа се инкълзеште. Ачѣастъ обсервацѣне есте ши д'о импортанцѣ практикѣ; кѣчѣ ноѣ сѣнтем вѣн старѣ а продъче рецърѣ артифѣиале маѣ рѣчѣ де кѣтѣ риага натрале; аша с. е. аместекѣндѣ саре саѣ варѣ де клорѣ кѣ зпѣадѣ, продъчемѣ о температърѣ де 20° сѣвтѣ пѣнкълѣ рѣгеѣ натрале. Дарѣ кѣндѣ аместекъмѣ витриолѣ кѣ зпѣадѣ, сѣнтемѣ вѣн старѣ сѣ продъчемѣ зпѣ фрѣгъ аша де маре вѣн кѣтѣ кѣарѣ меркърѣс (арѣнтълѣ вѣѣ), ши спирѣлѣ се вѣнриагъ вѣнтр'инсълѣ!

Кѣндѣ аместекъмѣ пълбереа де кристали де саре де Глаубер (делѣберате де апъ), кѣ пълбере де къръзнѣ ши ле еспѣнѣмѣ зпѣѣ кълдърѣ маре, атънчѣ ведемѣ кѣ тѣтълѣ се скѣмѣтѣ вѣнтр'о масъ оакешъ, кѣре скоате бешичѣ ши се скѣмѣтѣ вѣн апъ вѣнтр'зпѣ флѣидѣ гълбенѣ; апоѣ кѣндѣ пѣнемѣ вѣн ачѣстѣ флѣидѣ кѣле-ва пѣкърѣ де лъше саѣ оѣетѣ, атънчѣ се десвоатѣ о одоаре фоарте пѣнълъкѣтѣ ка дѣнтр'зпѣ оѣ пѣтредѣ саѣ кѣарѣ де зпѣвлъторѣ. Ачѣаста провинѣ д'о матерѣ разоасѣ (сълѣ-ѣдроѣенѣ), адекъ компѣсѣ де сълѣ (пѣчѣоасѣ) аместекатѣ кѣ газѣ ѣдроѣенѣ, кѣре формелѣ зпѣлѣ дѣн елементеле апоѣ; апоѣ фииндѣ-кѣ ноѣ н'амѣ пѣсѣ вѣн ачѣсте аместекълѣрѣ пѣчѣоасѣ чѣ нѣмаѣ пълбере де къръзнѣ ши лъше саѣ оѣетѣ, де ачѣеа конкѣдемѣ кѣ кѣарѣ вѣн сареа

де Глаубер тѣреѣ сѣ вѣе fostѣ конпѣнсѣ пѣчѣоасѣ, вѣнсѣ комбѣнатѣ кѣ алѣ елементѣ вѣн кѣтѣ н'амѣ пѣтѣтѣ с'о сѣмѣмѣ.

Кѣмѣа модернѣ а орѣлатѣ кѣ вѣнтр'адѣвѣрѣ вѣн сареа де Глаубер се афѣтѣ пѣчѣоасѣ, адекъ пѣчѣоасѣ комбѣнатѣ кѣ оксѣгенѣ, формѣндѣ матерѣа арзѣтоаре пѣмѣтѣ витриолѣ саѣ ачѣидѣ сълѣфѣкѣ; апоѣ ачѣастъ матерѣ комбѣнѣндѣ-се кѣ о алѣ матерѣ пѣмѣтѣ *Natrum*, продъче саре де Глаубер (*Natron sulfuricum*) апоѣ *Natronulă* саѣ *Soda* есте вѣнтокмаѣ матерѣа кѣре о кълѣтѣмѣ, матерѣа кѣре сѣ гълеште ши вѣн сареа орѣнарѣ ши кѣре вѣнпрѣпѣтѣ кѣ ачѣидѣлѣ клорѣдрѣкѣ, формѣазъ ачѣастъ матерѣ атѣлѣ де пѣрѣдѣтѣ пѣнтрѣ есѣстенца ноастрѣ.

Дарѣ воѣмѣ сѣ ведемѣ ачѣстѣ *Natrum* кѣ окѣи ноштри, воѣмѣ сѣлѣ пѣнтрѣмѣ ка сѣ кѣредемѣ ла есѣстинца са. Аша сѣнтемѣ ноѣ оамѣнѣ; кѣредемѣ нѣмаѣ ла ачѣеа че ведемѣ. Супре ачѣстѣ скопѣ, лъшѣмѣ матерѣа пѣтредѣ ка оѣълѣ стрѣкѣле деспре кѣре амѣ ворѣвѣтѣ маѣ сѣсѣ ши о аместекъмѣ кѣ прѣфѣ де тѣвѣнѣрѣ ши о пѣнемѣ вѣн фокѣ; атънчѣ ведемѣ кѣ пѣн ачѣастъ операцѣне, де тѣвѣнѣрѣ с'аѣ фъкѣтѣ вѣнсѣ ши дѣн матерѣа пѣтредѣ с'аѣ фъкѣтѣ о матерѣ кѣре се пѣнемѣтѣ *Bicarbonatu de Soda* кѣре, аместекатѣ кѣ зеамѣ де лъше саѣ кѣ оѣетѣ, не дѣ зпѣ ворѣвѣсѣ фоарте пълъкѣтѣ!

Лекторѣи кѣре аѣ идее деспре елементеле ши вѣнгрѣѣ кѣмѣѣ, шиѣлѣ кѣ аѣчѣ пѣ с'а фъкѣтѣ пѣчѣи о ескѣматорѣе ши нѣмаѣ о скѣмѣаре дѣн комбѣнѣцѣнеа корпѣлорѣ, адекъ тѣвѣнѣрълѣ есте варѣ комбѣнатѣ кѣ ачѣидѣ карбонѣкѣ, не кѣндѣ вѣнсълѣ есте варѣ аместекатѣ кѣ ачѣидѣ сълѣфѣкѣ; аша дарѣ вѣн фокѣ, тѣвѣнѣрълѣ с'а деспѣрѣѣлѣ де ачѣидѣ карбонѣкѣ кѣре с'а адъсѣ де с'а комбѣнатѣ кѣ *Natron* дъне че ачѣидѣ сълѣфѣкѣ с'аѣ деспѣрѣѣлѣ де дѣн-сълѣ, кѣре не зрмѣтѣ с'аѣ комбѣнатѣ кѣ варълѣ. О асемѣнеа скѣмѣаре вѣндоѣтѣ, сѣ пѣнемѣше вѣн кѣмѣе, афинѣтѣеа вѣндоѣтѣ.

Сѣ пѣнетълѣмѣ акъмѣ дрѣмѣлѣ че'лѣ амѣ фъкѣтѣ. Амѣ тѣрпѣлѣ витриолѣ не саре ши амѣ продъсѣ сареа де Глаубер кѣре, аместекѣндѣ-о кѣ пълбере де къръзнѣ ши еспѣнѣндѣ-о зпѣѣ кълдѣре маре, пѣ-а датѣ о матерѣ оакешъ кѣре а десвоатѣ о одоаре пѣтредѣ, кѣндѣ амѣ тѣрпѣа несте дѣнсѣ чева оѣетѣ саѣ зеамѣ де лѣше.—

Ачѣастъ матерѣ оакешъ аместекѣндѣ-о кѣ

tişiriş mi esninds—o žnei kładzpi marī in fokš, ne—a datš ne de o parte ŋinsš mi ne de alš parte o materie kape ferbe ka borvisšlš kš o-odeiř sař zeama de lšmie sař vinx; asta este Bīkarbonatšlš de Sodš, adikš Soda sař Natron kombinatš kš acidš karbonikš. Dar akšmš fer-vindš mšlš timnš ačestš Bīkarbonatš in tr'o oalš in kape s'a pššš apš de varš, atšnči se va forma ne de o parte tişiriş, kape se va aše-za ne řndšlš oalei, mi in řvidšlš remašš a-kolo limpede, va fi kopinsš Soda kšratš, adikš elementšlš kape amš kštatš, kape prin kom-binacišnea sa kš acidš klorikš, formeazš sare.

Pīnš la anšlš 1807, ačestš Natron sař So-dš era privity kš žnš elementš, adikš ka žnš korpš kape nš maī poate fi desfšktš; kšči toate mişloačele d'a lš desfaye ereař indemeritš; in-sš čelebršlš Kimistš *Davy* a arštatš in nšmi-tšlš anš, kš printp'o elektricity skoasš d'o baterie galvanikš, šintemš in stape a desfaye mi ačestš Natron in elementele sale; kšči a-tšnči la žnš polš (pozitivš) alš bateriei, s'aratš gazš oksijenš, ne kindš la čela-l-alš polš (negativš) s'aratš nişte globšl miči lščitoare ka aršintšlš, astea šintš *Natrum* sař *Sodium*, adikš žnš metalš žšorš lščitorš, kape inoatš pe-ste apš, kape o moale ka čepara mi kape pšindš—o kitš—va timnš in aerš, trače oksijenš din aerš, se kombinš kš dīnšlš mi se skimeš in-tr'o pšbere albš, kape este Natron nšmitš maī sššš. Ačestš Natron este o otravš a na de ma-re, in kitš pšindš'lš ne korpšlš nostpš, arde dīntr'insšlš bškšđi ka kšrežni de fokš; inšš a-čest Natron kaštikš (arštorš) kombinīndš—se kš acidšlš karbonikš, devine Bīkarbonatš de Na-tron, kape ne dš žnš borvisš plšktš mi de sš-pštosš; apoī kindš ačestš Bīkarbonatš se kom-binš kš žnš acidš foapte iste mi mortallš nen-trš opī če korpš viš, adikš kš acidš klori-drikš, devine sare, adikš materia čea maī ne-česarie nentpš viada noastpš.

Iatš mirakšlele Kimiei! Ea ne aratš kš, kindš mīnkšmš sare, všgšmš in korpšlš nostpš žnš metalš lščitorš ka aršintšlš (*Natriu*), totš d'o datš mi o alš materie arštoare ka fokšlš (*Natron Kaustikū*), mi ne līngš ačestea mi o alš materie otrvšitš, adikš acidš kloridrikš. Če mirakšlš! Atitea otrvšpī kombinīndš—se, in

lokš ka sš prodškš o otravš inmšđitš, pro-dškš o materie atitš de salštarie nentpš kor-pšlš omeneskš adekš sare.

Dar mi dīn pšktšlš de vedepē indšstrialš, ačeste deskoperipi erař din čea maī mare im-portanč. Ba inkš pštemš sš žičemš, kš desko-peripea Sodei in sare, a mişločitš desvoltarea admirabilš a indšstriei artšale.

Intr'adevšpš, Soda este baza a o mšđime de fabrikačionī de sšpšnš. Toate felšpile de sšpšnšpī de toalete din zilele noastpe šintš řkšte kš Sodš, adikš soda (ka mi potasea kape provine din leşie), ař proprietatea kš amestekīndšle kš žniš—de—lemnš sař alte žntšpī mi gresimī, fakš sšpšnš mi atšnči žntšpile kape pīnš akšm era ne-solšbile in apš, devinš solšbile. Dar sšpšnšlš este in zilele noastpe nš nšmaī žna din mate-riile čele maī nečesariī nentpš viada žniš omš čivilizatš, apoī mi o mšđime de indšstpii de ŋesetšpī nš potš sš se žpmeze řpš sšpšnš. Kš kitš indšstria e maī desvoltatš in tr'o ŋarš, kš atitš konsšmš maī mšlš sšpšnšlš, mi kš drentš kšvintš žiče žnš čelebrš Kimistš din zi-lele noastpe: gradšlš čivilizačioniei žniš ponšlš poate sš se mšsoare prin gradšlš konsšmačii-nei sale anšale de sšpšnš. Dar la fačerea sš-pšnšlš trebše Natron, mi de žnde sš se ia a-titš Natron?

De mi kiarš Finičenilorš mi Eđiptenilorš antiči era kšnosktš Natron, ba inkš čei dīnšlš ŋtiaš kš amestekīndš Natronu kš nisīnš, prodš-če šikla, mi Eđipteniī in pšvšinčarš Natron nen-trš imbalšamarea morčilorš lorš ka sš nš se impšđš, inšš ei avšpš Natron in kšđđimī miči, adikš 'l—a gšsitš in natšpš in žnele lokšpī in ŋara lorš. Maī ne žpšš Botanistiī ař desko-peritš nişte plante kape kreskš līngš mare mi kape aršindšle, dař din čepšna lorš Natron; inšš toate ačeste kšđđimī erař neinsemnštoare, mi aua a pšmasš stapea ačestea pīnš in zilele noastpe, kindš atšnči s'a řkšitš deskoperipea čea mare, kš din sare pštemš sš skotemš Natron. Atšnči era trššpī imense deskise nentpš pro-dškšionea Natronulū, kšči kape materie este maī abondintš in lšme de kitš apa očeanšlš mi a tššporš mšpilorš? Apoī ačeastš apš koprin-de kštimī imense de sare, prin žpšare mi de Natron.

Iată cum s'au dezvoltat ostentivitatea și necunoscuta ale Kimistărilor în modesta sa cameră, aș kontrivă a desvolta industria modernă până la un grad așa de mare, în care a devenit baza economiei și pentru țările state moderne. Iată

cum omul de știință contrivă prin lucrările sale pacifice, de multe ori mai mult la glorie și pentru patria sa, de cât omul de știință și de preschimbare științifică!

Четъдעי саъ Киѳи.

Четъдעי саъ Киѳи сîntэ знеде динтре ачесте animale каре, нефииндэ обиекталэ знеи стэдиэ сепиосэ вн рапорталэ organizationeи лорэ интериоре, poate sэ dea locэ ла нимте еропи foarte mari; кэчи не дин афарэ, Четъдעי seamэны кэ пешти; аэ маи тоатэ форма знеи пеште, трэскэ ши еи вн море, де ачееа омалэ ordinarэ ши soko-temte внтре пешти, дар Зоологалэ штие кэ ачесте animale рэсэвлэ prin plэминэ, iar не prin branши ка пешти; ба инкэ аэ вн пеште шие prin каре даэ ланте пэилорэ лорэ; де ачееа, вн Istoria Natралэ, ачесте animale сîntэ класате внтре mamifere (animale пэртитоаре де шие) дар не внтре пешти. Де ачестеа омалэ де риндэ се мипэ foarte малэ.

Se raporteэ spre ачестеа, o fantэ кэриосэ. Вн тимбалэ челебрылэ Buffon, зне некарэ а змэлатэ сэ есноаре нимте Четъдעי. Ла вамэ, аэ черэлэ де еи зне аксизэ каре вн ачестэ царэ ера втокмилэ аэныи пеште еспортареа пешилор. Дар некарэалэ а претинсэ кэ ачештия не сîntэ пешти, чи мамифере каре не сîntэ копринсе вн аксизэ. Ла каре, функционэралэ вэмии а рэспонсэ кэ менписэ кэ змэлэ ст'алэ вшеле. Казза а венитэ внаинтеа знеи тривналэ ши тривналэ а тримис'о лэи Buffon, каре а decidatэ ла мареа мипаре а тривналэ, кэ некарэалэ аре дрепате.

Четъдעי (Киѳи) сîntэ animale marine, кэчи пэмаи вн океанэ ши вн алте мэри каре сîntэ вн коммуникацине дреантэ кэ океанэ, трэскэ Четъдעי. Нэмаи океанэ а приимитэ дин мина natureи привилегиялэ а нэтри вн синалэ сэз ачесте animale цигантиче лангэ animaleле mikroskopiche, авиа vizibile пеште mikroskopimea лорэ. Нэмаи елэ аратэ ачесте animale vizare каре аэ forme де пешти ши нэтрескэ пэи лорэ кэ ланте дин шие-ле лорэ, каре аэ о коадэ orizontalэ iar не verticalэ ка пешти. Асте animale, дака арэ fi а-

lita de vorache (minkэchioase) китэ сîntэ де мари, арэ трэвэи сэ нимичеаскэ кэриндэ toate шиндеале внсэflecite дин синалэ мэрилорэ. Дин каре знеи аэ знеи корпэ алитэ де енормэ ши де monstruosэ, вн китэ копринде пэны ла жэмэтелеа мэримеи а корпэалэ лорэ внтрегэ (прекэм ла Cachelot, репреzentatэ вн аэлтэрата фигэры). Bizarеieа фэпэреи ачесторэ animale, есте аша де море, вн китэ де ши сîntэ аксатише ши трэскэ totэ d'аэна вн море, внсэ kindэ ворэ сэ ресэfle, трэвэе сэ скоадэ капэлэ пеште сэпра-фага мэрии ка сэ реснире вн токмаи ка animaleле tepestre; апои аэ пэри deosebite де мари ка нимте гэрыи prin каре арэныкэ аша че аэ внтрегэ de prisosэ; ба инкэ ла цигантика Баленэ, ачесте арэныкэспэи де апэ (évents) formeазэ нимте хавэзе де ауэ vizibile foarte департе вн море, ши kindэ вн аэспэны чино-ва ачесте гэрыи, елэ се внакэ вн море вн токмаи ка знеи омэ kindэ каде вн ауэ! Гэра лорэ теривилэ prin втвндэреа еи, есте опэ арэмаэ кэ пенэмероши динэи аксэциди (прекэм ла Delphinэ), опэ авиндэ динэи мэри еициди афарэ дин гэры ка динэи Elefantэлэи (прекэм ла Narval), саэ кэ п'аэ динэи ниэи декэм, ши вн локэлэ лорэ аэ не черэлэ гэрыи нимте сои мари osoase ка foilэ знеи кэрыи (прекэм ла Баленэ). Вн денере, ачесте animale не сîntэ шиндеоасе; stomакэлэ лорэ е вмпэрыитэ вн чинэи камере вшпирате зна дэне алта, ши внтр'адэвэрэ еле парэ атакэ знеи animalэ море, ши маи тоате се нэтрескэ де молэшчи ши де алте animale миэи дин море. Че контрастэ! Ачестэ Баленэ, animalэ d'о мэриме аша де monstruosэ, се нэтреште нэмаи де animale де мэримеа знеи скэрымэи; кэчи гэра са, алитэ де море есте ла вчештэ, вн китэ знеи омэ кэларе арэ нэтеа преа bine сэ внтре внтр'инса; кэ toate ачестеа, лангэ гитэ се стримто-реазэ аша де малэ, вн китэ нэмаи знеи animalэ

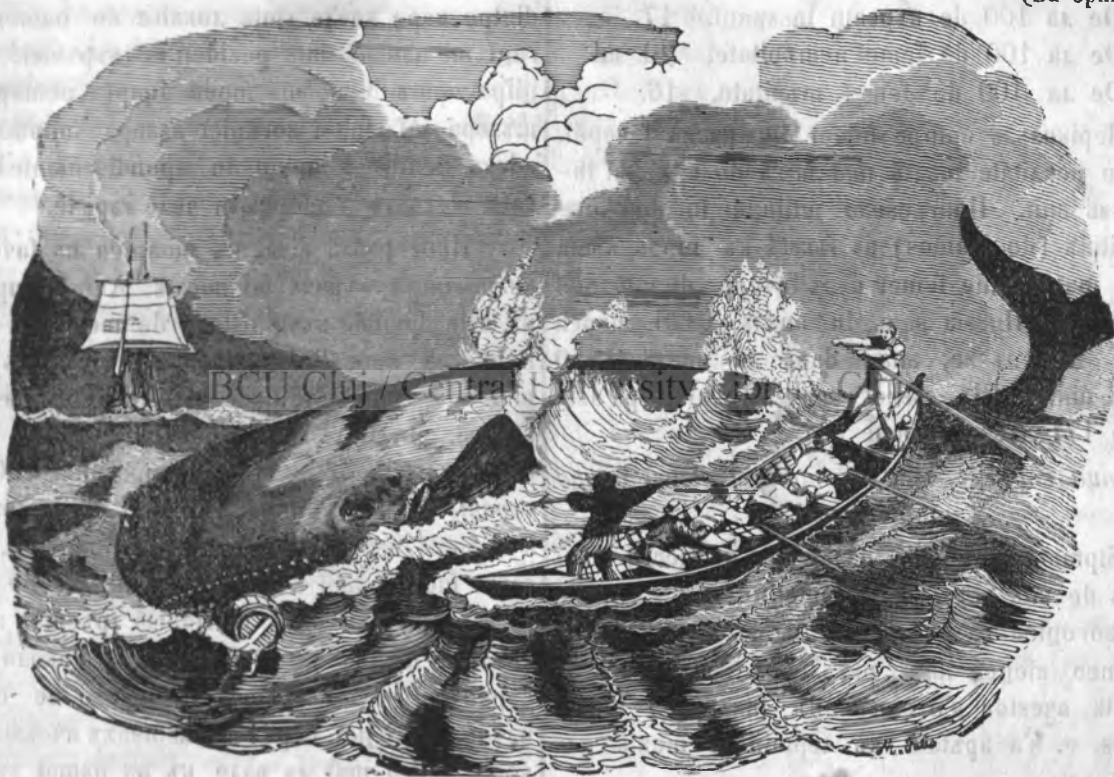
abia de mърimea znei scoici mичи, poate sъ trea-
къ pe aкoлo. Eaтъ admиpавила пpовeднца пaт-
peй, кa зпъ animalъ aша de пътерникъ съ пъ пoа-
тъ съ пpъпъdeаскъ лъmea интpeаръ prin вopачи-
tatea sa!

Okii ачeстoръ animalе къ капълъ aша de
mare, сiнтъ мичи; de ачeea vederea лopъ e de-
виль. Okii znei Балene de мърime de 60—70
пичioape, пъ сiнтъ маi маpи de кiтъ okii зпъи вoдъ,
de ачeea шi vederea лopъ e пpea дeвиль. Aсeмe-
nea шi oдоapea лopъ; пъmaй de Delфинъ se пpeтiнде
къ ape сiмъвлъ odopeй; асeмenea de лiнсeшe
зpeкiлe естepioape (concha) кape пъ лiнсeскъ ла
пичи зпъ алъ animalъ mамiфepъ, даp шi сiмъвлъ
такъвлi лopъ e дeвиль. De мълe opи, o колонie

de oameni s'ащ аmezатъ pe кopпълъ znei Балene
иnotiндъ pe съnpa-лаца мърii, лъiндъ-o дрeнтъ
o iнсълъ микъ, шi къ toate мiшкъриле лopъ pe
кopпълъ същ, ea п'а сiмъилъ нимика шi a пъ-
masъ nemишкaтъ пiнъ кiндъ ащ аурiнсъ aкoлo
foкъ пeнтpъ тpeзъиngeлe лopъ, аtънчi монстpълъ
a iнчeнълъ съ сiмъъ шi se мiшчe, аtънчi даp а-
чeштi oameni ащ възътъ iн чe пoзициoнe критикъ
se алъ.

De шi капълъ Cetaceoлopъ este deosebиtъ
de mare, къ toate ачeстeа пъ сiнтъ iнцeлeнцi,
къчi eй ащ (ка зпii oameni) „нимикъ iн капъ,
адикъ ащ foapte пъгiни кpeepi кape сiнтъ iнвeлицi
iн strat- ppoase de ppesime, de зnde пpovine
шi materia пъмитъ spermacoeli.

(Ba зpma)

Cachelotii (Physeter Macrocephalus, (Cactelos).

Циена попъларъ.

Лекуиснеа IX. (спмаpe)

Despre difepиtеlе iнflаiнцe кape ащ iнflаtъ a-
съnpa сънълъцеi шi foртъpeй кapактepелopъ пap-
tikъ.лpе ale oameniлopъ.

Инflаица късъtoрiи.

Este o iмпpeцизpape къпoскътъ de мълъ de
кътpe тоцi mediци. къ къзъtoрiеа ape o iнflаицъ
саълтаръ асъnpa стъp-i сънълъцеi шi a мopтaли-

тъци oameniлopъ. *Иflаnдъ* a зiсщ къpалъ: къ
мърiтiшълъ este зпълъ din мiжлоачeлe pеко-
mandate пeнтpъ макpовиoлeкъ (op-лънцiрeа вiе-
цeй); iнсъ iн тiмъкpилe пoастpe, ачeастъ oпiнiонe
a fostъ кoнфiрmatъ кeаръ prin цiфpeлe статистичe,
каpe ащ шi apъtatъ, къ ачeастъ iнflаицъ саълтаръ
este маi маpe пeнтpъ сексълъ femceскъ de кiтъ

pentru seksuall vurbeteski. După mezii ală cherchetrimor statistice ale D-lăi Odieră, terminuall vieđi la femeea mърitată in virstă de 20 de ană, este 40 de ană, pe kindă pentru o fată de 20 de ană, terminuall mezii ală vieđei este nșmaă de 30 de ană; va sь zikă, o femeea mърitată la 20 de ană, are o provabilitate pentru lănușimea vieđei kă 10 ană mai mълă de kă kă o fată rьmasă nemърitată nănă la virsta de 20 de ană.

După D. Kaspară, ađ mърită de la virsta de 20 nănă la 60 de ană ne ană.

De la 100 de vurbăđi neșșragă, 25.

De la 100 de vurbăđi inșșragă, 17.

De la 100 de femei nemърitate, 20. mi

De la 100 de femei mърitate, 16.

Perikollă pentru femei din kaza faherei, este in realitate mълă mai mikă de kă kă in kinșeski zni. Progreselo mtiinđei in arta obstetritikă (de mamos) ađ fьkăđ kă moră akm mълă mai nđine femei dăpă fahere, de kă kă mai nainte. In Prșsia s. e. in ană 1828 mșrea dăntre 107 lăzze, zna; dăpă la ană 1850 mșrea dăntre 131 lăzze, zna; in Englitera avia dăntre 171 lăzze, moare zna.

Inflișuța bogăđiei mi a okșnăișnei vieđei asșnra mortalităđei.

“Șirmană in đenerăđ, are o vieăđ mai skъrtă de kă kă bogată. Pretșindenea s'a arьtată bogăđea ka zň elementă salștară pentru lănușimea vieđei; inșă rezultatele statistice ađ provăđă ačestea k'o sigșrangđ in kă mai mare. Așa s. e. s'a arьtată kă terminuall mezii ală vieđei este :

In Angliea, 38 ană.

In Belđiea, 36 auă.

In Franția, 35 ană. mi

In Prșsia, 21 ană nșmaă.

Dăpă mi mърimea, nștepea mi rpestalea korpălăi omeneșki este ințr'o relađișne foarte ințimă kă mърimea terminuall de mișkokă al vieđei, prin șrmare in favorăđ đărimoră bogate mi inđștriăle. Așa dăpă mърimea de mișkokă a zňi omă este :

In Anglia, kăte 5 niđioare mi 9 đolări.

In Belđiea kăte 5 niđioare mi 6 đolări. dăp

In Franția kăte 5 niđioare mi 4 đolări.

La Franția e rapă a rьsi akămă rekъđiđi mai mară de kăte 5 niđioare mi 4 đolări, dăpă rșardia englează este komșșă de oameňi nș mai miđi de kăte 5 niđioare mi 6 đolări.

Grъstatea de mișkokă a zňi omă de la 18 nănă la 25 ană este :

In Anglia, kăte 151 șanză.

In Belđiea, kăte 140 „ mi

In Franția, kăte 137 „

D. Benoit de Chanteauneuf a pьblikată la Paris (in Annales d'Hygiene publique) niște rezultate statistice kare se raportă la diferepte arondisimente ale ačestei mară kăpitale, dăntre kare znelo sintă lokșite de oameňi bogăđi mi ațele sintă rezidenđa șrъđiei, ačeste đifre arăđă dăntř'zň modă foarte remarkăbilă, mșșra in flișinđei bogăđiei asșnra mortalităđei; adekă pentru 4 morđi in arondisimentele bogate, se afă 5 morđi in čele șrăče.

“Proverăđă ziče, kă moartea nș fače deoșibipe ințre șrăkă mi bogată. Ačestă proverăđ nș este đrentă, kă kă listele de morđi in diferite đări, ađ provăđă kă moartea vizitează mълă mai adese ori kaza șrăkălăi de kă kă kaza bogatălăi. In Parisă s'a dovedită kă ințre 100 de morđi bogăđi, 32 sintă kopii, dăpă ințre 100 morđi șrăči, se afă 52 kopii! Apoi kindă șrăkălă a skъpată keară de perikălele tineređei, totă o sabia morđi mai aproape de dănșă de kă kă de bogată. Șifonierăđ la Parisă trъeunte kă zəče ană mai nđină, de kă kă bankieră d'akolo. Așa dăpă, șrъđiea nș nșmaă kă deșne pe omă de plăčerile vieđei, dăpă i mi skъrtează ačestă viađă; vomă vedea mai la vale kă nș nșmaă șrъđiea, či mi o vieăđ okșnată kă lăkrăđi ostenițoare, nș poate sь fie lăngă.”

Deșne inflișuța okșnăișnei mi a noziđișnei sočiale asșnra mortalităđei.

Prekămă șrъđiea, așa mi mșnka ostenițoare skъrtează viađa omălă; in prișinđa ačesta, ziče zn statistikă, nștemă ziče, kă natșra a fostă nedreaptă, kă kă leneșălăi a dată o mai mare perspektivă pentru viađă, de kă kă omălă če 'mi netreče viađa in mșnka mi lăkrare. Inșă omălă inđelentă nș mșșră viađa đăne lănușimea ei, ka zň koiđ de nănză, či o mșșoară đăpă aktivitatea mi valoarea ei, mi negreșită in pri-

vinga aceasta, omul activ a trîit mult pe kind lepenul n'a trîit nici de km' ci a vegetat n'mai.

Черчетъриле статистиче зрмате кз о mare въ-гаре de seamъ, in diferite цери, ащ арътащ аичи ниште pezилтате foarte interesente, pe care ле vom' n'mi аичи зна дъпъ алта.

In *Prussia*, între 3795 de oameni de diferite окъпацiони vitале, морци ла о вiрстъ маi mare de кiт' 25 de ани, ащ ажънс':

Пони (протестанци) ла о вiрстъ de 65 ани	—
Пони католичи (паписти) — — 66 —	—
Неръдътори ащ ажънс' ла о вiрстъ de 62 —	—
Амлоиаци Статъли ла о вiрстъ de 61 $\frac{7}{10}$ —	—
Економии топестieri ла о вiрстъ de 61 $\frac{5}{10}$ —	—
Милитари (чинъриле de жос) — — 59 —	—
Адвокаци — — — 58 —	—
Артисти (миктори), мъзиканци — — 57 —	—
Професори ши институтори — — 56 $\frac{1}{10}$ —	—
Медици (Доктори) — — — 56 $\frac{5}{10}$ —	—

In Елвевия с'а фъкт' înainte кз 25 de ани ниште черчетъри статистиче, care ащ арътащ ка терминъ mezil' ал виед'е, pentр' diferitele класе але societatei, in mod' ащ зрмъторъ, адекъ: терминъли medi' ал виед'е ера:

Нентр' амлоиаци Статъли сънерiori 69 de ани.	
• pentieri (капиталисти мар) 66 —	
• пони протестанци . . . 64 —	
• неръдътори мар ши амлоиаци inferiori 6 ² —	
• гръдинари ши цесътори de пiнъ 60 —	
• неръдътори ordinar' . . . 59 —	
• вiрлаши 56 —	
• zidari, летлари ши часорни-кар 55 —	
• църани, потковари, чизмари, кроитори, имприматори ши доктори 54 —	
• мъчелари 53 —	
• лъкрътори кз зiоа 52 —	
• визити ши скр итоци 51 —	
• вiрстари, вислаши (маринери) 49 —	
• ферари (лскацъши) 47 —	
• въпситори 44 —	

Дъпе *Quetelet*, mortalitatea oamenilor in Olanda este, între църани: зъх mort' pentр' 52 локитори, pe kind' in ораше, între лъкрътори фабричелоръ care ащ о виедъ foarte вътъм-тоаре пiнъ de мизери, моаре зъх интр' 35.

Statistikal' *Clay* in Англия а, гръци' кз in орашъли Престан тръеск' динтр' 100 de oameni ши de копии. de

		(Нови).	Неръдътори.	Лъкрътори.
Дъпъ	1 ащ,	90	79	68.
»	2 ащ,	87	78	57.
»	5 —	82	61	44.
»	10 —	81	26	38.
»	20 —	76	51	31.
»	40 —	63	37	20.
»	60 —	45	20	11.
»	70 —	25	13	6.
»	80 —	8	9	2.
»	90 —	3	0	0.
»	100 —	1	0	0.

Даръ нз н'маи ащъра mortalitatei, чи ши ащъра desvoltare diferitelorъ патиме, diferitele окъпацiони vitале ащ о inflаинъ foarte insemnat' ; iat' ач'еа че штинда а афлат' in привинда ач'еа.

Кроитори сфери де пие; пiнзари де трiнш; чизмари синт' inoxidabili ши сфери де окii!

Въпситори, гръдинари ши берари, сфери де ревматизм' ши де артрите.

Пиктори ши типографii ащ коликъ; часорни-кар ii сфери де emporiide ши де боале де окii. Кошари ащ carcinom' (скир) пе пеле.

Ла zidarii, дългерии ши мъчеларии се in-тiмплъ de мъте ори ръни ши кадери.

Мъчеларии, табачии, визитii, чiовани ши тоци ач'еи care змълъ кз animalele domestice, се in-тiмплъ de мъте ори кз ле ese dалак' (карънкъл') care ii ошоаръ крiнд'.

Бъларии синт' зъпши ла ofiк'.

Копии care лъкреазъ in фабрици, синт' слаби, п'ащ синде in фаца моръ, синт' скрофеломии ши нз тръеск' мълт'.

Ач'и care ridик' лъкръри греле сащ care змълъ мълт' къларе, п'тiмеск' de striкъчiзне.

Oamenii care шъд' мълт' пе сказън', фак' пздине мишкъри ши лъкрезъ мълт' кз канъ, синт' зъпши ла felъrim' de indigestiuni, ла трiнжи ши in зрмъ ши ла inoxidare.

Даръ ши ащъра caracterului moral', окъ-пацiunea fizик' а зън' омъ, are о inflаинъ de-cisive ; iat' кiт'—ва еемпле :

Inтр' soldaци infanteristii devine о машинъ, артилеристъл' се face зън' омъ de калкъл', apoi кавалеристъл' devine зън' омъ indresned' ши кр-пацiос'.

Oamenii kэ эн sniptэ adinkэ, artistii iveniam, ssepe adese-opi de distrakciune mi нэ sint oamenii praktiui, afarэ de medii mi de advokaii de mi sintэ mi ei savanui, darэ аэ энэ snipitэ praktikэ

Kroitopэlэ este mэlэ mai delikatэ de kitэ алдi meseriaui (s. e. de kitэ timplарэ) darэ e slavэ, frikosэ mi plinэ de vanitate. Unэ obseruatorэ енэ ва кэnoашte энэ kroitopэ de ла о депэртаре де доэ sste de пашi, нэмай prin змелетэ. Чисмарii sintэ oamenii serioui, darэ inoxondri, kite odatэ foarte eksaltaii. S'аэ вэзэтэ поедi прекэмэ (Hans-Saks) mi filosofii marэ (Iakovэ Boemэ) оmindэ din tarma чизмареlorэ.

Mssikanui аэ kite odatэ nasinэ vii, (s. e. жоккэлэ кэрдилорэ etc) apoi асееа каре kintэ кэ

instrumente de vintэ (s. e. кланарете mi flaste) sintэ de mэlte opi sэnэui ла patima bejiei.

Acei каре лэkreazэ кэ метале, sintэ ка mi металеле лорэ, адекэ: асее каре се окэпэ кэ метале побиле (диверсии, часорникари) sintэ oamenii delikaii mi nobilai; ne kindэ асее каре лэkrezэ ла метале ordinepe sintэ грошii mi ordinarii, ка mi металэлэ лорэ (s. e. ferarii).

Oamenii каре змелэ mэlэ кэ animale, devinэ in зритэ stэnizi ка mi animalele, mai кэ seamэ este асееа ла чюванi (pastorii de oi) mi вакари (пэstorii de vacэ).

Unэ komedianтэ kindэ а imэtrinitэ, face по komedianтэ pretstindenea, apoi ла опi-че konversaiune simплэ, vorбешte ка пе sченэ.

Komэnikaiunэi штингiфiче miui.

O invenciune nэoz.

In inkisoape а Statэlэi de ла Spandau а fэkэтэ акэмэ черкэри d'a спэла рэфе кэнэ felэ de stikлэ flaidэ in локэ де зэуэнэ. Aveste черкэри аэ rezmitэ, рэфеле devinэ foarte албе, нэ се striкэ mi спэлэtzра сэ face кэ foarte пэдинэ келэzialэ.

Incelenчisnea animalelorэ.

Челеврэлэ Arago повестешte челе зрмэтоаре: fizikэлэ Ampere n'a vэrtэ сэ kreazэ кэ animalele аэ incelenчisne, insэ дэпэ че а азэitэ de tanta зрмэтоаре, а skimbatэ opinia nea лэi; адекэ D Liancour асее doi kiiui din каре fiешi-каре тревэia сэ факэ о zi о слэжэв in kasэ. Inтp'o zi а venitэ pinдэлэ энэi динтpe inшii, insэ елэ s'a askэnsэ. Стэniэлэ вэzindэ кэ челэ din pinдэ d'астэzi linsemtе, а порэчитэ челэi-далэ (ал кэzia pinдэ ера miiue) s'o факэ астэzi. Dar kiiuele s'a onэssэ латpinдэ mi тэpnindэ кэ коадэ, mi а fэkэтэ semne стэpinэлэi, ка сэ змелэ кэ dinsэ; л'а adэssэ ла зна din камериле депэртате але касеi mi аколо i-а арэtatэ пе kiiue din pinдэлэ de астэzi askэnsэ, i-а ажэtatэ ка сэ'l goneaskэ din кэлкэшэлэ сээ ка сэ факэ слэжэва са d'астэzi. Чине poate сэ тэгэdsiaskэ, зиче Ampere кэ авестэ kiiue n'a авэтэ энэ simгэ de datorie mi de drentate адекэ кэ ера datorie камерадэлэi сээ ка сэ факэ астэzi слэжэва mi кэ ар fi о недrentate ка сэ'l sideaskэ чине-ва пе dinsэлэ ка сэ факэ астэzi о

слэжэвэ естраordinаре in локэлэ лепенэлэi, кэлкэтэ сэssэ in камере askэnsэ?—

Unэ omэ mare.

In Нордэ Americi а мэритэ omэлэ челэ mai mare din лэме анэме: Milles Dardin. Елэ асее о мэриме де шанте пичоаре wasc zolэспi, kintэrea mai mэlэ d'o mie fэngi, асее тревэingэ de 17 oamenii, ка сэ дэкэ корпэ сээ ла mortintаре, darэ pentрэ komчisгэлэ сээ а авэтэ тревэingэ de о сэтэ шеал-зечi skindsri

Unэ studentэ vэtrinэ.

Ла zivеrsitatea (akademic) de Helsingforu а мэритэ де зна zi энэ studentэ d'o vэpстэ de 71 de anii. Asemenea studentэi sintэ papii in Европа darэ in Kina нэс ама. Kinezii аэ о лимэв komчisгэ, прекэмэ се зиче, де шанте-зечi mi de silabe; студiэлэ лорэ чере о всагэ inтреарэ а энэi omэ, mi нэс парэ аколо d'a vedea энэ omэ вэtrinэ de 70 de anii каре аsia а ажэnsэ сэ поатэ сэ читеaskэ inтp'o карте kineazэ.

Inтpe сэме де сэferinge каре Европенii ле аэ adэssэ поnzилорэ зпора поnzлаiunэi din Oceania firэреазэ mi энэ felэ de цингарi каре ле adэssэ аколо энэ kapitanэ d'энэ карактерэ d'энэ сэfлетэ рээ. De atэчii асее insekte (некэnosкэте аколо пiлэ атэчii) s'аэ imэлгитэ inтpe atita in kitэ аэ devenitэ вичiэлэ челэ mai теривiлэ алэ локэitorilorэ d'аколо, in kitэ oamenii s'аэ знеле insэle din kasza лорэ.